

Afscheid van Parijs

Ruth Druart bij Boekeryj:

Terwijl Parijs sliep
Afscheid van Parijs

Ruth Druart

Afscheid van Parijs

De oorlog bracht hen samen.
De bevrijding zal hen uiteendrijven.

ISBN 978-90-225-9648-7
ISBN 978-94-023-1936-1 (e-book)
ISBN 978-90-528-6514-0 (audio)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Last Hours in Paris*
Vertaling: Irene Goes
Omslagontwerp: © DPS Design & Prepress Studio,
naar een ontwerp van Heike Schüssler
Omslagbeeld: © Millenium images, Arcangel en Shutterstock
Zetwerk: Mat-Zet bv, Huizen

© 2022 Ruth Druart
© 2022 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Voor Sandra en Michael, mijn ouders.
Dank dat ik naar hartenlust in bomen mocht klimmen.
Jullie stonden klaar om me op te vangen als ik zou vallen.*

‘Beminnen of bemind hebben. Dat is genoeg. Vraag niet om meer.
Er zitten verder geen parels verstopt in de donkere
plooiën van het leven.’

– Uit *Les Misérables* van Victor Hugo

Proloog

‘Ik heb niet eens naar je gekeken, die eerste keer dat ik je zag.’

‘Je zag alleen een uniform.’

‘Ja, en dat maakte me bang.’

‘Nou, ik heb ook niet goed naar jou gekeken.’

Ze kneep zacht in zijn wang. ‘Echt niet?’

‘Ik wist dat je niet wilde dat er naar je gekeken werd. Vooral niet door mij. Maar je viel me wel op.’ Hij speelde met haar vingers. ‘Ik vond je intrigerend.’

‘Ga door,’ moedigde ze hem aan, en het raakte hem dat zij hem over haar wilde horen praten.

‘En opstandig,’ ging hij verder. ‘Dapper. De eerste keer dat ik je zag, wist ik dat je bang was voor die agenten, maar je deed niet onderdanig.’ Hij liet haar vingers los. ‘Dat bewonderde ik.’ Hij streek door haar haar. ‘Maar ik dacht wel bij mezelf dat je jezelf in de nesten zou kunnen werken.’

‘Dacht je toen dat je me zou gaan redden?’

‘Nee.’ Hij staarde haar aan. ‘Ik wist dat jij mij zou redden.’

DEEL EEN

1963

1

Bretagne, mei 1963

Elise

Door het raam staar ik uit over de zee die op de loodgrijze rotsen beukt, en volg het witte schuimwater dat afspat van de ongelijke uitsteeksels. In een impuls zet ik het raam open, waardoor het gekrijs van de meeuwen en het onvermoeibare geluid van het tij naar binnen komt. Een duivenpaartje balanceert op een telegraafdraad. Ze draaien hun kopjes schuin naar me toe en bekijken me nieuwsgierig.

‘Elise.’ Monsieur Beaufort komt de kamer in, en zijn stem snijdt door mijn ziel. ‘Ben je klaar? Ik kan je een lift geven naar het station.’

‘Dank u wel.’ Ik sluit het raam, veeg de vensterbank droog en draai me om, met een beleefde glimlach. Dan trek ik mijn werkovergooier uit en volg hem de trap af. Op weg naar de oprit hang ik de overgooier aan de haak op de keukendeur.

Hij doet het portier voor me open.

‘*Merci, monsieur.*’ Hij is een gentleman, en dat waardeer ik. Zo voel ik me minder een huishoudster, meer mens.

‘Heb je plannen voor het weekend?’ vraagt hij als we over de provinciale weg, omzoomd met bomen, naar het station in Saint-Brieuc rijden.

‘Niets bijzonders, lunch thuis met mijn dochter en dan waarschijnlijk een strandwandeling.’

‘Hoe gaat het met Josephine?’

Ik vind het lief dat hij haar naam weet.

‘Goed, dank u wel. Over een maand doet ze haar *baccalauréat*, het eindexamen. Ze wil naar de universiteit.’ Ik hoor de trots in mijn stem, en ik kan mezelf maar net op tijd inhouden, want ik wou zeggen hoe slim ze is. ‘Ze is een maand geleden achttien geworden.’

‘Achtien al? Ze was nog maar een baby toen je bij ons begon.’

‘Ja.’ Ik laat me zakken tegen de rugleuning en vraag me af of dit hoofdstuk in mijn leven nu voorbij is. Ik heb bereikt wat ik mezelf tot doel had gesteld. Josephine is veilig volwassen geworden, en binnenkort zal ik haar de waarheid vertellen. De leugens die ik om haar kindertijd heb opgebouwd, zijn meegegroeid als onzichtbare tralies, die me hebben tegengehouden, vastgepind. Alleen de waarheid kan me nu bevrijden. En tegelijkertijd vind ik het doodeng.

De rest van de route leggen we in stilte af en ik ben opgelucht als we bij het station aankomen. De trein staat er al en ik bedank Monsieur Beaufort voordat ik me naar het perron haast, waar ik een lege wagon instap en ga zitten op een met fluweel beklede zitting. Ik denk aan een wandeling met Josephine, die middag. Aan de andere kant wil ik haar ook weer niet van haar studie houden. Als haar examen eenmaal achter de rug is, dan is er meer tijd om te praten. Om écht te praten. Ik zie dat ze zich klaar maakt om haar vleugels te spreiden en uit te vliegen, maar ik kan haar niet laten gaan, niet voordat ik haar alles heb verteld wat ze moet weten.

Als de trein stopt in Lannion, stap ik uit en loop ik door het station naar de weg. Soizics oude groene Renault 4cv staat op hetzelfde parkeerplekje als elke zaterdag als ze me ophaalt van de trein. ‘*Bonjour*, Soizic.’ Ik trek het portier open en stap in, geef haar een vluchtige kus op beide wangen. ‘Hoe gaat het met je?’

‘Josephine komt pas later vandaag,’ zegt ze bij wijze van antwoord.

Ik voel een steek, maar ik herpak me voordat ik wat zeg. ‘Is ze naar een vriend of vriendin voor de lunch?’

‘Ja, naar Hervé.’ Ze draait de sleutel om in het contact en we rijden weg.

Ik werp een schuine blik op haar. ‘Ze is wel vaak bij hem de laatste tijd.’

‘Het is leuk dat ze een vriendje heeft. Maak je geen zorgen, ik heb het met haar over jongens gehad, en...’ Ze maakt haar zin niet af, en laat de toespeling in de lucht hangen.

‘Ik zal ook even met haar praten.’ Zo probeer ik mezelf te bewijzen

als de moeder van Josephine, iets wat ik al sinds haar geboorte doe.

Soizic houdt haar blik op de weg en trekt een wenkbrauw op. Ik draai mijn gezicht weg en staar uit het raampje. De zeilboten in Baie de Sainte-Anne zijn bij de kustlijn achtergelaten en liggen op hun zij, wachtend op de vloed. De zee heeft alles op zijn pad weggeveegd wat niet was verankerd of geworteld zat in het zand. Soms wou ik dat ik het verleden op die manier kon wegvagen, dat de zee het ver met zich mee kon nemen, de oceaan op, waar het nooit meer kan worden gevonden. Maar het verleden is deel van wie wij zijn, en het is tijd dat ik het in de ogen kijk. Tijd dat Josephine het weet.

‘Ik heb middageten gemaakt.’ Ze kijkt me aan. ‘Uiensoep, en er is verse baguette.’

‘Merci.’ Ik heb geleerd dat dit Soizics manier is om te laten zien dat ze om me geeft. En dat doet ze echt. Ondanks haar sarcastische opmerkingen en afstandelijke manier van doen weet ik dat ze heel veel om Josephine geeft, en zelfs om mij. We zijn dan wel geen bloedverwanten, maar Soizic hoort wel bij ons gezin. Ik weet alleen niet of ze de rol heeft van moeder, oma of vader. Soms voelt het als alle drie.

We slaan af en stoppen naast het oude stenen chalet dat mijn thuis is sinds ik weg ben uit Parijs. De geur van knoflook en uien begroet me als ik binnenstap, en opeens krijg ik trek. Soizic schept soep op, lange draden gesmolten kaas met croutons en vlezige uienringen. Voordat ze haar lepel oppakt slaat ze een kruis. ‘Heer, dank u voor deze maaltijd.’

‘Amen,’ mompel ik.

We eten in comfortabele stilte, eentje die ontstaat als je elkaar al zo veel jaren kent. Soizic is geen type voor ditjes en datjes, en ik ben daaraan gewend geraakt. Zwijgzaam is het woord, maar ze heeft dan ook wel haar redenen. We zijn bijna klaar met de soep als Josephine de keuken in komt stormen, met een opgewonden blik in haar blauwe ogen. ‘*Maman*, raad eens?’ Zonder hoi of hallo.

Ik ben blij om haar zo blij te zien en sta op om haar op de wang te kussen. ‘Bonjour, Josephine.’ Dan steek ik mijn hand uit naar Hervé, die naast haar staat. Hij wordt een beetje rood, pakt mijn hand en

schudt hem stevig. Hij lijkt me een aardige jongen.

‘Raad eens,’ zegt Josephine weer. Ze kijkt naar Hervé en dan naar mij. ‘Er komt een schoolreis naar Engeland.’

Josephine is gek op Engeland. Ze droomt ervan om ernaartoe te gaan sinds het eerste album van de Beatles vorige maand uitkwam. Ik hoor haar de liedjes wel eens zingen: ‘Love Me Do’, ‘Please Please Me’. Ik kijk naar mijn dochter, haar gezicht zo vol jeugdigheid en opwinding, en met een vertrouwde steek van verlangen moet ik denken aan haar vader. Ze heeft dezelfde *joie de vivre*, dezelfde levenslustigheid, ze wil alles proeven. Maar mijn hart huilt, want ik weet dat ik haar moet teleurstellen.

‘Josephine,’ begin ik. ‘Het spijt me heel erg. Dat kunnen we niet betalen.’

Haar ogen worden een schakering donkerder en haar mond valt open, de kuiltjes in haar wangen zijn weg. ‘Maar je weet nog helemaal niet hoe duur het is. En ik heb nog geld van mijn verjaardag.’

‘Ik weet het.’ Ik knijp in haar hand. ‘Maar dat soort bedragen hebben we niet.’

Ze slaakt een diepe zucht en ik voel haar hele lichaam leeglopen. Hervé rolt zijn lippen naar binnen en kijkt weg, alsof hij zich geneert. Geld is niet iets waar je buiten je eigen gezin over spreekt.

‘Je hebt niet eens een paspoort,’ voegt Soizic toe.

Het woord paspoort jaagt mijn hartslag op. Ze moet nog even wachten, tot na haar examens, als we tijd hebben om over alles te praten, in alle rust.

‘Ik weet zeker dat ik op tijd aan een paspoort kan komen!’ Josephine verheft haar stem, en ik voel haar ergernis. In plaats van haar te helpen met het vervullen van haar dromen, zitten we haar dwars, houden we haar tegen.

Ik wend me tot Hervé. ‘Ga jij?’

‘Ik ga het mijn ouders vragen.’ Hij kijkt naar Josephine. ‘Misschien kunnen ze u geld lenen.’

‘O nee! Geen sprake van, Hervé!’ Ik schrik van zijn aanbod, het is niet aan hem om zoiets aan te bieden. ‘Er komen vast nog veel meer

gelegenheden.’ Ik richt me weer tot Josephine en wil het onderwerp afronden. ‘Je bent ook nog wel erg jong voor zo’n grote reis.’ En ik trek een verzoenende glimlach.

‘Maman, ik ben geen klein kind meer.’ Josephine gaat niet in op mijn lach. ‘Ik weet zeker dat ik het geld bij elkaar kan krijgen.’ Ze kijkt naar Soizic en weer naar mij. ‘Maar je wilt niet dat ik ga, dat is het, hè? Je wilt niet eens dat ik naar Parijs ga. Jij wilt dat ik mijn hele leven hier in dat saaie Bretagne blijf.’

‘Niet, dat is niet waar!’ Ik schrik van haar plotselinge uitval. ‘Ik weet dat je geen kind bent.’

‘Maar waarom behandel je me dan zo?’

‘Josephine!’ In Soizics ogen ligt een koude blik. ‘Zo is het genoeg.’

Josephine zucht hard. ‘Ik blijf hier niet eeuwig, hè.’

‘Ik zei: zo is het genoeg.’ Soizic staat op, slaat haar armen over elkaar en gaat wijdbeens staan. Dit is haar huis, en wij leven onder haar regels. We schreeuwen niet en we maken geen ruzie. Ik krimp vanbinnen ineen en voel het medelijden met mijn dochter in me opwellen. Deze ruzie gaat niet over geld.

Josephine staat op. ‘Het maakt me niet uit of ik op deze trip ga. Ik wil gewoon weg uit dit huis, weg uit Trégastel. Het is zo... zo klein allemaal. En de mensen zijn...’

Ze draait zich om naar Hervé, die eruitziet alsof hij liever ergens anders zou zijn. Ze pakt zijn hand en trekt hem naar de deur.

2

Bretagne, mei 1963

Josephine

‘Dan ga ik ook niet.’ Hervé slaat zijn arm om Josephine heen terwijl ze langs de kustweg lopen op weg naar zijn huis.

Ze staat stil, loopt iets van hem weg en draait zich dan naar hem toe om hem aan te kijken. ‘Het gaat me niet om de trip. Ik heb er gewoon genoeg van dat we het er niet eens over kunnen hebben. Ik kan heus wel aan het geld komen. Ik heb wat gespaard, maar Maman wil gewoon niet dat ik ga. Ze wil nooit dat ik iets doe. Ze is overal bang voor. Bang voor het leven!’ Ze pauzeert om op adem te komen. ‘Ik mag niet eens ’s zaterdags uit.’

‘Maar zaterdag is de enige avond dat je moeder er is.’

‘Aan wiens kant sta jij?’ *Waarom ziet hij niet hoe haar moeder haar inperkt?*

‘Ik vind het rot voor je moeder.’

Josephine knijpt haar ogen tot spleetjes. ‘Wat?’

‘Nou ja, ze heeft niet veel geld, toch? En ze is helemaal alleen.’

‘Ze heeft Soizic. En trouwens, dat is haar eigen schuld. Ze wilde nooit iemand leren kennen. Er waren wel wat kandidaten, maar niemand was ooit goed genoeg.’ Ze loopt weer verder, met een rusteloze energie die in haar opborrelt als ze eraan denkt dat haar moeder niet eens wil praten over haar eigen vader – Frederick, die werd doodgeschoten tijdens de bevrijding van Parijs. Altijd als Josephine over het onderwerp begint, dan neemt haar moeder een behoedzame houding aan en kijkt weg, alsof ze naar haar eigen geheime wereldje vertrekt.

‘Ik kan je geld lenen,’ zegt Hervé. ‘Ik moet ook een paspoort gaan halen. Misschien kunnen we samen.’

‘Wat heb je daarvoor nodig?’

‘Ik weet het niet.’ Hij pakt haar hand en zwaait hun handen heen en weer. ‘Een geboorteakte, denk ik.’

‘Die van mij heb ik nog nooit gezien.’

‘Nou, iedereen heeft er een. Vraag maar aan je moeder. Je kan altijd een kopie halen bij het gemeentehuis.’

Hervé lijkt meer te weten over alles dan zij, en dat vindt ze best irritant. ‘Ik ga even terug. Ik wil mijn geboorteakte opzoeken.’

‘Wat, nu?’

‘Ja. Ik ga ze laten zien dat ik geen kind ben. Ik ga zelf een paspoort regelen.’ Ze geeft hem een snelle zoen op de wang en rent naar huis, denkend dat Soizic en haar moeder waarschijnlijk in het weiland zullen zijn, om de koeien naar de stal te brengen voor de nacht. Ze kan natuurlijk gewoon vragen om haar geboorteakte, maar ze wil niet wéér ruzie. En ze heeft een idee waar die moet liggen – in het koffertje onder haar moeders bed, waar ze oude foto’s en papieren bewaart. Josephine heeft niet uitdrukkelijk te horen gekregen dat ze er niet in mag kijken. Het is meer zo’n impliciete regel dat je niet in andermans persoonlijke bezittingen gaat zitten rommelen.

Ze heeft geluk, er is niemand thuis. Ze gaat de keuken in en neemt dan de trap met twee treden tegelijk, naar de enige kamer boven – die van haar moeder. Een eenvoudig donker eikenhouten bed met solide gerond hoofd- en voeteneind staat midden in de kamer. Josephine hurkt, reikt onder het bed en trekt de gebutste koffer tevoorschijn. Ze had hem zich groter en indrukwekkender voorgesteld. Maar het is maar een klein koffertje gemaakt van dik karton, bekleed met grijs papier in Schotse ruit. Ze knijpt in de oude roestige sluiting die hem bij elkaar houdt, maar dan aarzelt ze, want het verhaal van de doos van Pandora flitst door haar hoofd. Even blijft ze zo zitten, met een vinger op de sluiting. Ze ruikt lavendel, de zoete vertrouwdeheid ervan brengt herinneringen met zich mee, lekker tegen Maman aan liggen op zondagochtend terwijl Soizic beneden in de keuken herrie maakt.

Ze is even in gedachten verzonken, maar dan trekt ze in een impuls de sluiting omhoog en maakt de koffer open. Er liggen papieren in, en brieven, en zwart-witfoto’s. Josephine bladert erdoor, op zoek naar

haar geboorteakte, maar haar nieuwsgierigheid wint het en ze pakt de foto's eruit. Haar moeder als jong meisje, tussen haar ouders in, een verlegen glimlach om haar lippen. Haar moeder in een mooie lange jurk, met haar hand in die van een man. Waarom heeft Maman haar deze foto's nog nooit laten zien? Ze heeft gevraagd naar foto's van Frederick, haar vader, maar haar moeder heeft daar altijd ontwijkend over gedaan, dan zei ze altijd dat ze destijds nog geen foto's namen. Wie was deze man dan? Misschien wel een vriendje, een minnaar, niet haar vader. Ze draait hem om. Drie woorden laten haar hart opspringen. Frederick, februari 1939. Dit moet haar vader zijn? Maar waarom had Maman haar deze foto nooit laten zien?

Ze haalt een boek met gedichten van Victor Hugo eruit, en vraagt zich af waarom haar moeder een boek zou verstoppen. Ze opent het op de eerste bladzijde, en daar staat een geschreven opdracht.

Mijn lief. Lise.

Mijn leven begon bij jou.

Voor altijd de jouwe.

S

'S'? 'S' is niet 'F' van Frederick. Wie kan 'S' zijn? En waarom heeft hij niet zijn hele naam opgeschreven? Ze vindt oude brieven, maar weerstaat de verleiding om ze te lezen. Het gaat om haar geboorteakte, en ze moet zich niet laten afleiden.

Dan valt haar oog op een officieel ogende brief. Hij is zo kort dat ze hem al heeft gelezen voor ze er erg in heeft.

Het spijt ons u te moeten informeren dat Frederick Dumarché is omgekomen bij de uitvoering van zijn trouwe dienst en verdediging van het vaderland.

Iets boven aan de brief trekt haar aandacht. De datum: mei 1940. Vijf jaar voor haar geboorte! Hoe kan dat nou? Ze leest het nog een keer. Het moet wel een andere Frederick zijn.

De klik van de keukendeur die opengaat maakt dat ze alles terug in de koffer laat vallen. Snel doet ze hem dicht en schuift hem onder het bed. Ze strijkt haar jurk glad en probeert rustig te ademen voordat ze weer naar beneden gaat.

‘Wat deed je in je moeders kamer?’ Soizic staat onder aan de trap, met haar armen over elkaar.

‘Waar is ze?’ beantwoordt Josephine de vraag met een wedervraag.

‘Ik vraag wat je daar deed.’ Soizic klinkt koeltjes.

‘Ik heb mijn geboortekte nodig.’ Ze heeft er recht op, dus waarom voelt het alsof ze iets vraagt wat ze niet mag hebben?

Soizic trekt wit weg. ‘Waarom wil je dat?’

‘Ik wil een paspoort halen.’

Soizic slaakt een zucht. ‘Dat heb je nog niet nodig. Wacht tot je examens voorbij zijn.’

‘Mijn examens? Wat heeft dat ermee te maken?’

‘Daar zou ik me maar druk over maken op dit moment.’ Ze draait zich om en klakt met haar tong. ‘Ik weet niet. Reisjes naar het buitenland, vriendjes. Allemaal afleiding.’

‘Het maakt niet uit.’ Josephine probeert nonchalant te klinken. ‘Volgens Hervé kan ik een kopie halen bij het gemeentehuis.’

‘Nee. Nee.’ Soizic kijkt haar in haar ogen. ‘Dat is niet nodig. We vinden hem vast wel. Maar geef ons even de tijd.’ Ze zucht. ‘Jullie jongelui zijn altijd zo ongeduldig.’

Die opmerking komt op Josephine over als nogal oneerlijk. Ze is juist heel erg geduldig geweest, ze heeft haar moeder of Soizic juist nooit gedwongen over vroeger, over de oorlog, te vertellen, want ze zag dat ze er altijd overstuur van raakten.

‘Weet jij wie Frederick Dumarché is?’ vraagt Josephine.

Soizic sluit haar ogen een tel en schudt dan haar hoofd. ‘Je moet niet in je moeders spullen snuffelen! Je rakelt het verleden op. Dat is voor niemand goed.’ Ze aarzelt even. ‘Je zou beter moeten weten.’

Josephine kijkt naar haar voeten, opeens beschaamd nu, en ze voelt zich ontzettend schuldig dat ze Soizic terug laat denken. Omdat Josephine weet wat er met Soizics dochter is gebeurd. Iedereen

weet het, maar er wordt niet over gepraat.

De deur die opengaat verbreekt de gespannen stilte en Josephines moeder komt binnen. ‘Het is koud vanavond.’ Ze trekt haar jas uit. ‘Er is ander weer op komst.’ Ze lijkt niet te hebben gemerkt wat voor sfeer er heerst in de keuken en legt haar hand op Josephines wang. Josephine rilt van de ijskoude hand.

3

Bretagne, mei 1963

Elise

Als ik mijn dochter niet beter kende, dan had ik gedacht dat ze aan het mokken was. Maar ze is geen mokker. Ze is een denker. En op dit moment zit ze met die trip naar Engeland in haar hoofd. Ik kan haar bijna hóren denken, ze maakt plannen.

‘Het spijt me van het reisje, Josephine.’ Ik probeer een opening te vinden als we ’s avonds aan tafel gaan. ‘Om het goed te maken kun je naar Parijs na je examen. Je kunt bij je tante Isabelle logeren, ze vindt het enig om je mee de stad in te nemen en je rond te leiden.’

Josephine haalt haar schouders op. ‘Misschien.’

‘Wil je niet naar Parijs?’

‘Jawel hoor.’

Soizic schept zwijgend de gekookte aardappels op.

‘Je gaat echt wel een keer naar Engeland.’ Ik probeer wat spanning uit de lucht te halen. ‘Je hebt je hele leven nog voor je.’

Soizic haalt het deksel van de kasserol en ik snuif de rijke, vlezige geur op van haar boeuf bourguignon. Ze schept op en slaat een kruis. ‘Heer, zegen deze spijs.’

Josephine en ik mompelen: ‘Amen.’

Al zijn het vooral wortels en bleekselderij, en de goedkoopste stukjes vlees, het is rijk van smaak en het vlees is zo mals dat het van mijn vork valt. Maar Josephine prikt alleen wat met haar vork en breekt een aardappel in tweeën.

‘Hou je van poëzie?’ vraagt ze me opeens, met een mysterieuze blik.

Ik weet even niet wat ik moet zeggen. ‘Niet echt. Hoezo?’

Soizic houdt haar vork stil op weg naar haar mond en kijkt naar me.

‘Ik denk dat ik zin heb om poëzie te lezen.’ Josephine haalt een stuk

brood door de saus. ‘Heb jij misschien poëzie in huis?’

‘Ik?’ Ik kijk naar Soizic. We hebben maar twaalf boeken en Josephine heeft ze allemaal gelezen. En dan weet ik het opeens. Het boek, in de koffer boven. Ze zal toch niet in mijn spullen hebben gekeken? Dat zou ze toch niet doen, of wel? ‘Nee,’ antwoord ik voorzichtig. ‘Ik geloof van niet.’

Josephine laat het stukje brood in de saus vallen. ‘Dat is jammer.’ Ze steekt haar vork in een stukje vlees, brengt het naar haar mond en kauwt er langzaam op, terwijl ze naar me kijkt.

En dan weet ik hoe het zit. Ze heeft mijn koffer bekeken. Mijn koffer met herinneringen. Ze heeft de gedichtenbundel gevonden die Sebastian me heeft gegeven, en zijn berichten, maar hij heeft zijn naam nergens onder gezet. Ze kan dus niet weten wie hij was. Er staat niets gevaarlijks in. Niet echt.

‘Iemand heeft me wel eens een gedichtenbundel gegeven.’ Ik doe mijn best om te glimlachen. ‘En ik heb er wel eens wat in gelezen.’

‘Wie was dat?’ Haar vraag is kort en direct.

‘Gewoon iemand die ik heb gekend.’

Ze zucht, pakt het zompige stukje brood en stopt het in haar mond. Ik realiseer me dat mijn antwoorden tekortschieten, en ik wil haar meer vertellen. Ik wil haar alles vertellen. Maar niet nu. Niet zo. Het is niet het goede moment.

‘Ik weet zeker dat je zou genieten in Parijs.’ Soizics stem klinkt een beetje te hoog en gemaakt vrolijk.

‘Het is meteen ook een mooie kans om je tante Isabelle te leren kennen.’ Ik lach, maar het voelt alsof mijn gezicht splijt.

‘En mijn grootouders. Die ken ik nauwelijks. Ik heb mijn opa nooit gezien. Leeft hij nog wel?’

‘Jawel, die leeft nog.’ Ik probeer rustig te klinken. ‘Maar sinds de oorlog is hij niet meer zichzelf.’ *De oorlog*. Het verboden onderwerp in dit huis. Ik werp een blik op Soizic, meteen bezorgd om haar nu we ons op glad ijs begeven.

‘Maar wil je hem dan niet zien?’ dringt Josephine aan. ‘Zo lang heeft hij niet meer.’